

INSPIRACIJA NIKOLE TOMMASEA ZA ESEJ O SV. KATARINI SIJENSKOJ

Provincijalu dalmatinskih dominikanaca o. Josipu Alborghettiju pružila se zgodna prilika: dr Nikola Tommaseo, na povratku u Firencu, predat će na poštu njegovo pismo od 31. kolovoza 1831, upućeno iz Šibenika u Rim o. Franji Ferdinandu Jabalotu, generalu dominikanskog reda, s kojim je po pozitivnim austrijskim propisima bilo zabranjeno dopisivanje mimo austrijskog vladina kanala. Da li je ovaj čin povjerenja predstavljao samo gest kurtoazije, odvažni trenutačni i površni dodir velikog šibenskog književnika i leksikografa — bez nekog dublje oblikovanog prijateljstva, produžene suradnje i dosljedne istovetnosti pogleda — s jednim svojim sugrađaninom, možda upriličen preko dvaju Tommaseovih stričeva — kanonika Jerolima i konventualca Antuna? Ili je možda dalmatinska dominikanska inspiracija upravo nešto pridonijela oblikovanju definitivne Tommaseove fizionomije, u drugom razdoblju njegova života, kad je u njemu prevladalo religiozno nadahnuće, izraženo među ostalim i njegovim esejem o sv. Katarini Sijenskoj, sa svojom izrazitom dominikanskom duhovnošću? Teško je danas dati potpuno siguran odgovor. Manjkaju nam podaci, koji stvar potpuno sigurno osvijetljaju.

Životno književno djelo Tommaseovo predstavlja mozaik blistavih umetaka, koji više sijevaju genijalnošću negoli znače zaokruženu logičku konstrukciju. Proučavanje njegove ličnosti mnogo je uznapredovalo, ali, koliko se tiče njegovih djela, nalazi se manje-više još u fazi antologija. Daleko smo još od jedne potpune bibliografije i stoga bez potpunog i kritički sigurnog izdanja. Nova suvremena izdanja njegovih djela nisu dovoljno vjerodostojna. Općenito ga mnogo cijene kao velikog pisca talijanskog Ottocenta, koji je dao svoj maleni doprinos i hrvatskoj književnosti, ali ne postoji opsežna i iscrpna monografija, koja bi zahvatila njegovu ličnost kao čovjeka i književnika pod svim bitnim vidovima, te stoga, prema takvom stanju stvari, nije moguće dobiti o njemu potpunu sliku.¹ Polazeći s tih pretpostavki, nastojat ćemo obilježiti dodirne točke između dominikanske Dalmacije i geneze, u nakostriješenom kršćaninu Tommaseu, književno dominikanske odn. izrazitije katarinske duhovne komponente.

U »dnevniku« svoje vlastite pjesničke i kulturne izgradnje, tj. u »Memorie poetiche«, napisanim 1837, djelu u kojem je Tommaseo izrazio sebe neposrednom i živom samosviješću, auctor spominje svog kvalificiranog nastavnika stilistike u Šibeniku: »Filip Bordini uvijekbao me u zanimanju koje rađa pisce: turpiji.«²

¹ R. Fornaciari, *Disegno storico della letteratura italiana*, Firenze, 1885, str. 257. — F. Casnati, *Tommaseo, l'irsuto cristiano. Un'antologia che aiuta a valutare uno scrittore*, »Il Quotidiano«, Roma, 1 aprile 1960, str. 8.

² N. Tommaseo, *Le memorie poetiche*, Firenze 1916, str. 9—10. Uspor. str. 424.

Možda je već Bordini, dominikanski đak i poslije biskup skradinski i hvarski, pobudio svojim lekcijama u duši auktora budućeg eseja o sv. Katarini Sijenskoj prvu klicu, tada možda ne dalje njegovanog, interesa za veliku sijensku redovnicu, klasika talijanske duhovnosti i jezika.

Razvoj tog interesa možemo slijediti tokom dobrih 25 godina, od 1835. do 1860. Već je zbilja Tommaseo pisao dne 15. travnja 1835. iz Pariza Capponiju: »Montalembert je draga ženica: . . . Piše život sv. Elizabete, ugarske kraljice. Zatim će stupiti u brak s Katarinom Sijenskom, te će zajednički glumiti slogu i radost?« Komentator primjećuje u noti 5: » . . . Tommaseo nije onda predviđao, da će naprotiv upravo on, 1860. godine, objaviti Pisma sv. Katarine Sijenske s uvodom i bilješcima.«³ I doista, on je već u godinama 1839—1846. tragao u Veneciji za »kodeksom (nesumnjivo najvjerodostojnijim), koji su čuvali dominikanci kod Sv. Ivana i Pavla; ne nalazi se u Marcijani, niti se naslućuje gdje bi se mogao nalaziti.«⁴

1851. g. oženio se u Krfu Diamantom Pavello, uđovicom Artale. Ciampini donosi 3 bilješke familijarnog karaktera, koje osvjetljuju Tommaseovu ljubav za krepoc: Katarine Aleksandrijske, tako bliske onima izrazitima, koje su resile i onu Benincasa iz Sijene.⁵ Ime Katarina ostalo je sve do danas u porodici Tommaseo.⁶

Već za svog firentinskog boravka, od 1827. dalje, sprijateljjen s Capponijem, ostao je povezan prijateljstvom i dopisivanjem s krugom, koji je obuhvaćao Capponija (1792—1876), o. Marchesea (1808—1891),⁷ Tostija (1811—1897), Guastija (1822—1889), kard. Capecelatra (1824—1912) i Riccija (1826—1900). Najutjecajniji u našem pitanju bio je svakako o. Marchese. Vrijeme njegova firentinskog boravka 1841—1851, koji je morao prekinuti zbog dobijenog izгона iz Firence u rodnu Genovu, Tommaseo je uglavnom proveo u Veneciji. Ostaje zadatak određivanja točnih rokova duhovne geneze našeg eseja, koja je sazrela u godinama, kad je već bio oslijepio, ali je potekla u složenoj duhovnosti Tommaseovoj već iz osnovnih oznaka njegove religiozne vizije i neogvelfskog mentaliteta, a razvila se tokom dvaju prethodnih decenija: od mletačkih istraživanja u tom predmetu do poticaja firentinskog kruga.⁸

1860. g. Tommaseo objavljuje »Pisma sv. Katarine Sijenske.«⁹ U »Upozorenju« napominje: »Malo ću govoriti o naporima uloženima u ovo izdanje, ne radi

³ N. Tommaseo e G. Capponi, *Carteggio inedito dal 1833 al 1874*, a cura di I. del Lungo e P. Prunas, I — (1833—1837), Bologna, 1911, str. 246.

⁴ N. Tommaseo, *Diario intimo*, a cura di Raffaele Ciampini, Torino, 1938, str. 11.

⁵ »Krf 1851 — 25. studenoga — Dan sv. Katarine, imendan moje dobre majke.« Ib. str. 329.

⁶ »6. siječnja 1852. — Na dan Božića rodila mi se djevojčica . . .«. Ib. str. 333.

⁷ »1. travnja 1852. — Sanjam o svojoj majci . . . bila je uzbuđena. Izgledalo mi, da drži za ruku moju malu Katarinu.« Ib. str. 340.

⁸ Jedna pranećakinja N. Tommasea nosi ovo ime.

⁹ Tommaseo govori o o. Marcheseu u svom *Dizionario estetico*, Firenze 1867, str. 624—625, i u »Rivista universale«, travanj 1874. — V. Acta cap. gen. OP 1891, str. 731. — *Nell' anniversario secolare della nascita del P. Vincenzo Fortunato Marchese dei predicatori*, u »Il Rosario-Memorie domenicane«, XXV, 1908, svezak za svibanj, str. 249—264. — Alfonso card. Capecelatro, *Un illustre figlio di San Domenico*, ib. str. 264—266. — P. Mariano Cordovani, *Il P. Marchese e le forme nuove della letteratura italiana*, ib. str. 267—272. — Hurter, *Nomenclator litterarius theologiae catholicae*, V (1764—1910), Oeniponte ³1912, str. 1614. — A. M. Walz, *Compendium historiae Ordinis Praedicatorum*, Romae, ²1948, str. 623.

⁸ Guasti objavljuje 1851. pisma sv. Katarine de Ricci, a Capecelatro 1856. *Historiju sv. Katarine Sijenske*, obje dominikanke. O. Marchese je auktor natpisa postavljenog na fasadi kuće, u kojoj je boravila sv. Katarina Sijenska u Genovi, Via Canneto n. 6, godine 1376, kad je iz Avignona pratila u Rim Grgura XI.

⁹ *Le Lettere di S. Caterina da Siena ridotte a miglior lezione e in ordine nuovo disposte, con proemio e note di Niccolò Tommaseo*, 4 vol., Firenze 1860,

hvastanja, nego da položim račun o smislu ovog skromnog djela, u koje uloženi ne kratak trud predstavljao je za mene utjehu.«¹⁰ A u samom eseju navodi malo riječi, ali dragocjenih za svrhu ovog našeg istraživanja: »Jedan njezin učenik blagoslivljajući je u stihovima nazivlje je dragom slatkom časnom majkom. Blaženi Ivan de Dominici, poslije nadbiskup dubrovački i kardinal, pripovijeda u jednom pismu o Katarininim učenicima; i kako je fra Nikola Napuljski, koji je također poslije bio nadbiskup dubrovački, pobjeđivao sjetilne napasti držeci vrpcu koju je nosila Katarina, djevičansku amajliju. Dubrovnik je uvijek nastojao imati ugledne nadbiskupe; i drago mi je, da je i Dalmacija preko ove vrpce, plemenitije od one, koju engleska kraljica daje svojim vitezovima, povezana sa slatkom ženom iz Sijene.«¹¹

Poticaaj i nadahnuće za takav zanos za vrednote, koje predstavlja sv. Katarina Sijenska, primio je stoga Tommaseo iz više različitih izvora: iz vlastite obitelji, iz dalmatinsko-dubrovačke dominikanske i katarinske tradicije, iz svog književnog kruga, iz proučavanja kršćanskog, humanog i jezičnog duhovnog bogatstva velike sijenske dominikanske svetice i, možda još u najodređenijem obliku, iz svog vlastitog potresnog religioznog doživljavanja.¹² Kad se pak radi bilo o sazrijevanju i filozofskom preciziranju, bilo o književnom razrađivanju i formuliranju predmeta, mora se sve to bez daljnega pripisati Tommaseovoj suradnji s firentinskim literarnim krugom.

Nekakav izravni i neposredni osobni utjecaj tadanjih dalmatinskih otaca — usprkos našem nastojanju i objektivnom književno-historijskom interesu, da stvar potpuno osvijetlimo — za sada, dakle, ne proizlazi. Stvar će se morati i dalje proučavati, ako bude moguće na novim izvorima, te utoliko još ne bi bila izrečena posljednja riječ.

»Civiltà Cattolica« bila se oštro ogradila od Tommaseove interpretacije duha sv. Katarine Sijenske, ocijenivši je onda kao neusklađenu s naukom Crkve.¹³ Najveći dio razloga¹⁴ za takav sud, zbog kojih su i neka druga djela velikog Šibenčanina tada bila stavljena na Indeks, danas je potpuno izgubio svoju vrijednost.¹⁵

Važnost, koju je sam Tommaseo pripisivao ovom svom izdanju, izbija iz ovih redaka, napisanih prije 1867: »... mogu se nadati, da će ova pisma, vraćena Italiji, koja hi nije poznavala, s dodanim uvodnim podacima i bilješkama, očišćena od netočnosti, koje su sakrivala njihovu veliku ljepotu misli i stila, sačuvati bolje negoli bih ja sam mogao moje bijedno ime u sjećanju potomka.«¹⁶ *

Makso Pelosa

vol. I, Avvertimento, str. 5—14. *Lo spirito, il cuore, la parola di Caterina da Siena*, str. V—CLXXXVI, potpisan: N. Tommaseo, Firenze, giugno 1860. Appendice, str. CLXXXVII—CCX.

¹⁰ Avvertimento, str. 5.

¹¹ Glava XXXIX. Sua famiglia, nel mondo e nello spirito, str. CLXXVI.

¹² C. Gottifredi, *N. Tommaseo credente*, u »La Scuola Cattolica«, LIII, Serie VI — Vol. V. — Gennaio 1925, str. 43.

¹³ *Le lettere di S. Caterina da Siena* . . . , nepotpisana recenzija u rubrici »Rivista della stampa italiana«, u »Civiltà Cattolica«, XI, 1860, vol. IV, str. 318—334.

¹⁴ Neogveljsko antitemporalističko stanovište.

¹⁵ Nakon potpisa lateranskih ugovora 11. veljače 1929. i govora Pavla VI. od 11. siječnja 1964. objavljenog u »Osservatore Romano« n. 10/31.483 od 13/14. siječnja 1964, str. 1.

¹⁶ *Dizionario estetico*, Firenze 1867, s. v. Michaud, str. 660. — U istom izdanju govori o sv. Katarini Sijenskoj još na stranicama 905, 907, 930, 932, 934, 935, 939, 940.

* Odlomak neobjavljene radnje »Preporod dominikanskog reda u Dalmaciji i Dubrovniku za vrijeme jozefinizma u raspadanju«.